

AMERYKAŃSKI I BRYTYJSKI RUCH STUDENCKI I JEGO WIZERUNEK W FILMIE

Marzena Kraszewska

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny
ul. Chodakowska 19/31, Warszawa
email: mkraszewska3@st.swps.edu.pl

ABSTRAKT

Teza. Niniejszy artykuł przedstawia genezę i krótki zarys historii rozwoju ruchu studenckiego w Ameryce i Wielkiej Brytanii oraz jego wizerunek w filmach z gatunku *college movies*, które pojawiły się w XX wieku, głównie w Ameryce.

Omówione koncepcje. Zagadnienia dotyczące przynależności do korporacji studenckich, klubów sportowych i uczestnictwa w innych zajęciach nadobowiązkowych znalazły odzwierciedlenie w filmach z wyżej wymienionego gatunku.

Wyniki i wnioski. W filmach studenckich odzwierciedlane są głównie bractwa i działalność sportowa. Natomiast uczestnictwo w wydawaniu gazet i czasopism w kampusach, od lat 30-tych i 50-tych XX wieku, w klubach muzycznych i teatralnych, samorządzie studenckim oraz zaangażowanie w działalność polityczną są zazwyczaj wątkami pobocznymi w stosunku do głównej fabuły. Przedstawiony wizerunek jest więc niepełny i stereotypowy, co ma znaczący wpływ na postrzeganie anglosaskiej rzeczywistości akademickiej przez społeczności na całym świecie.

Oryginalność/wartość poznawcza podejścia. Przegląd dostępnej literatury związanej z tematem pozwala wyciągnąć wniosek, że dotychczasowe badania nie analizowały zbiorczo przykładów z kina amerykańskiego i brytyjskiego, i nie porównywały ich z rzeczywistym wizerunkiem. Zagadnienia te są przedmiotem szerszych badań na temat wizerunku środowiska akademickiego i uniwersytetu jako instytucji na podstawie wybranych brytyjskich i amerykańskich utworów literackich z gatunku powieści akademickiej/kampusowej, jak i filmów typu *college movies*, w większości należących do kina amerykańskiego oraz poszukiwań śladów powieści akademickiej w literaturze polskiej i kinie polskim.

Słowa kluczowe: ruch studencki; film studencki; kluby dyskusyjne; sport; studencka działalność polityczna; gazety studenckie

American and British student activism and its image in films

ABSTRACT

Thesis. The paper presents the genesis and a brief outline of the history of students activism development in America and the United Kingdom, as well as its image in college movies, which appeared in the twentieth century, mainly in America.

Discussed concepts. Issues regarding the participation in student organizations, sports clubs and other extra-curricular activities were reflected in the movies belonging to the aforementioned genre.

Results and conclusions. Fraternities and sport activities are mainly reflected in the college movies. However, the publication of newspapers and magazines on campuses, from the 1930s and 1950s, the participation in music and theatre clubs, student self-government and involvement in political activities are usually peripheral to the main story. The image presented is therefore incomplete and stereotypical, which has a significant impact on the perception of Anglo-Saxon academic reality by communities around the world.

Originality / cognitive value of the approach. An overview of the available literature related to the subject matter allows us to conclude that the research which has been done so far has not collectively analysed the examples from the American and British movies, and has not compared them with the real images. Those issues are the subject matter of broader research on the image of the academic community and the university as an institution, based on selected British and American academic/campus novels, as well as college movies, mostly belonging to American ones, and searching for traces of academic novels in Polish literature and movies.

Key words: student activism; college movies; debating clubs; sport; student political activity; student newspapers

WPROWADZENIE

Ruch studencki miał znaczący wpływ na rozwój miast, w których znajdowały się jego siedziby. Pierwsze przykłady ruchu studenckiego to protesty na tle politycznym i zbiorowe działania związane głównie z kwestiami akademickimi na pierwszych europejskich uniwersytetach w Paryżu i Bolonii. W XIX wieku aktywizm studencki pojawił się także na Uniwersytecie Harvarda i stał się integralną częścią tamtejszego szkolnictwa wyższego. Wyrażając niezadowolenie studentów, doprowadził on do reformy uniwersytetu oraz całej wspólnoty akademickiej. Natomiast brytyjska działalność studencka została zapoczątkowana na Uniwersytecie Oksfordzkim i przybierała różne formy, począwszy od przynależności do tzw. *dinning clubs*, poprzez uprawianie wioślarstwa i krykieta, do uczestnictwa w protestach politycznych.

AMERYKAŃSKI RUCH STUDENCKI

Pierwsze protesty studenckie zorganizowane zostały na Harvardzie w 1638 roku i skierowane były przeciwko kolegialnemu sposobowi życia, który wywodził się z Wielkiej Brytanii. Studenci wyrazili „swoje niezadowolenie z powodu dyscypliny narzucanej przez ich mistrza, Nathaniela Eatona i sposobu gotowania jego żony”, a następnie w 1766 roku z powodu „niesmacznego masła w stołówce studenckiej” (Ellsworth i Burns, 1970, s. 9). Z kolei na początku XIX wieku demonstracje studenckie były pełne przemocy, a władze uczelniane podejmowały surowe działania przeciwko studentom, którzy w nich uczestniczyli (Ellsworth i Burns, 1970).

Od XVIII do XIX wieku różne rodzaje aktywizmu studenckiego, tj. uczestnictwo w klubach dyskusyjnych i towarzystwach literackich (od 1750 r.), uczestnictwo w bractwach greckich (od 1830 do 1840), działalność w czasopismach literackich (1820 – 1830), udział w zajęciach sportowych, regatach wioślarskich, meczach krykieta i innych wydarzeniach sportowych (od 1820 do 1860), a do 1900 roku w samorządach studenckich, miały wpływ na rozwój nowych tradycji akademickich w Ameryce, które zainicjowały i przyspieszyły reformę amerykańskiego szkolnictwa wyższego.

Jednym z najważniejszych rodzajów ruchu studenckiego, który pojawił się w początkach amerykańskiego uniwersytetu w połowie XIX wieku, były towarzystwa literackie. Były to kluby dyskusyjne, dające studentom możliwość uczestniczenia w różnego rodzaju wystąpieniach publicznych, takich jak pokazy oratorskie, krytyka, debata lub dyskusja. Studenci mieli możliwość prowadzenia dyskusji, które nie były ograniczane przez profesorów i rozwijania umiejętności wystąpień publicznych, które mogły być wykorzystywane w przyszłej karierze zawodowej. Towarzystwa te znalazły się w centrum zainteresowania kampusu, a w większości uczelni zwykle istniały dwa, a nawet trzy rywalizujące ze sobą organizacje tego typu. Kiedy władze uczelni zdały sobie sprawę z ich roli w życiu studenckim, zaczęły ostrożniej nadzorować ich działania. Po wojnie secesyjnej ich znaczenie stopniowo spadało z powodu rosnącej liczby konkurujących ze sobą organizacji studenckich, rosnącego znaczenia lekkoatletyki międzyuczelnianej, rozwoju bibliotek uczelnianych i poszerzenia programu nauczania o wystąpienia publiczne, współczesną literaturę, politologię i historię, którymi wcześniej zajmowały się te towarzystwa (Brubacher i Rudy, 1999).

Pod koniec XIX wieku pojawiły się bractwa studenckie, które miały znaczący wpływ na rozwój życia studenckiego. Ich cechą charakterystyczną było to, że używały w swoich nazwach kombinacji liter alfabetu greckiego. Pierwszym bractwem greckim było *Phi Beta Kappa*, założone w 1776 roku w William and Mary College jako towarzystwo literackie, przekształcone w wiodące towarzystwo honorowe. Z kolei *Kappa Lambda*, założona w 1819 roku była pierwszym bractwem zawodowym, skupiającym studentów medycyny. Krótco po tym powstała tak zwana *Union Triad*, w 1825 roku *Kappa Alpha* – najdłużej istniejące bractwo, które istnieje do dzisiaj oraz w 1827 roku *Sigma Phi* i *Delta Phi* (Brubacher i Rudy, 1999; Editors of Encyclopædia Britannica, 2016). Bractwa zapewniały zakwaterowanie w swoich domach dla swoich członków, sprzyjały zawieraniu nowych znajomości wśród studentów pochodzących z podobnych środowisk, eliminując poczucie odosobnienia u osób będących z dala od domu podczas studiów i przekształcając się w sieć przydatnych kontaktów zawodowych po ich zakończeniu. Bractwa miały różny status na różnych uniwersytetach, na niektórych z nich znajdowały się w centrum życia politycznego i społecznego kampusu, a w innych były ledwo tolerowane. W latach 50-tych XIX wieku powstały także pierwsze siostrzeństwa i wiele nowych rodzajów bractw z zakresu prawa i medycyny, bractwa honorowe, religijne, muzyczne, teatralne, dyskusyjne, kluby hobbyistyczne i wiele innych (Brubacher i Rudy, 1999). Pod koniec lat 60-tych XX wieku bractwa greckie były powszechnie krytykowane, a brak nowych członków prowadził do ich zamykania. Jednak obecnie stały się znów popularne, ponieważ oferują tanie zakwaterowanie dla swoich członków, którymi mogą być studenci specjalizujący się w danej dziedzinie i zaproszeni do wstąpienia przez członków bractwa (Editors of

Encyclopædia Britannica, 2016). Aby dołączyć do bractwa, studenci pierwszego i drugiego roku muszą rywalizować i przejść rytualne procedury przyjęcia podczas tzw. *rush week*. Odwiedzają wtedy różne domy, by spotkać się i poddać ocenie przez obecnych członków. Często zdarza się jednak, że student, który przeszedł przez rekrutację, nie zostaje dopuszczony do przysięgi i tymczasowego wstąpienia do danego domu (Tiersky, 1970). Warto zauważyć także, że obecnie rola elitarnych klubów towarzyskich, takich jak *Final Clubs*, czyli klubów dla studentów ostatniego roku studiów na Harvardzie, jest marginalizowana, ponieważ uczestniczy w nich tylko trzy procent studentów (Keller, 2001).

Po wojnie secesyjnej spontaniczne, niezorganizowane i rekreacyjne ćwiczenia fizyczne zostały zastąpione przez zajęcia sportowe, które w dzisiejszych czasach są ważną częścią życia studenckiego w większości kampusów. Oprócz obowiązkowych zajęć z wychowania fizycznego pojawiły się także dodatkowe zajęcia, oferujące szkolenia z zakresu zagadnień związanych ze zdrowiem, rekreacją i rozwojem drużyn we współzawodnictwie międzyuczelnianym. W połowie lat 60-tych XIX wieku odbyły się pierwsze międzyuczelniane zawody w ramach regat wioślarskich i rozgrywek baseballa, które stały się wkrótce bardzo popularne. W 1869 roku rozegrano pomiędzy uczelniami amerykańskimi pierwszy międzyuczelniany mecz piłkarski według dość zagmatwanych reguł, które ostatecznie zostały ustanowione w 1876 roku, odróżniając w ten sposób futbol amerykański od angielskiego rugby, piłki nożnej czy futbolu kanadyjskiego (Brubacher i Rudy, 1999).

Po roku 1880 zmiany dotyczące sposobu trenowania, utworzenie płatnego zawodu trenera i wzrost cen sprzętu sportowego doprowadziły do komercjalizacji sportu międzyuczelnianego. Środki pozyskane od zamożnych absolwentów i ze sprzedaży biletów na mecze zostały przeznaczone na budowę nowych stadionów piłkarskich. Po 1918 roku sport stał się częścią programu nauczania, a wraz z rozwojem telewizji w latach 20-tych XX wieku nastąpił wzrost jego popularności, a w szczególności piłki nożnej (Brubacher i Rudy, 1999). Z kolei w latach 70-tych XX wieku na Harvardzie złe warunki w obiektach sportowych sprawiły, że studenci przestali interesować się międzyuczelnianą piłką nożną. W tym samym okresie zwiększyło się z kolei zainteresowanie sportem wśród kobiet, któremu towarzyszyło także zwiększenie środków przeznaczanych na jego finansowanie. Obecnie uczelnie należą do ligi sportowej, a ich drużyny grają przeciwko sobie, dążąc do zdobycia mistrzostwa ligi. Studenci uniwersytetów uprawiają też inne sporty, w tym koszykówkę, pływanie, tenis, hokej, narciarstwo i żeglarstwo (Keller, 2001).

Popularną formą aktywizmu studenckiego była także działalność wydawnicza. Wydawano gazety, czasopisma literackie, roczniki klasowe i czasopisma satyryczne. Przed rokiem 1865 wszystkie amerykańskie czasopisma uczelniane wydawano jako miesięczniki literackie. Wśród najstarszych z nich są: *Yale Literary Magazine*, założony w 1836 roku oraz *Advocate*, który od 1866 roku funkcjonuje na Harvardzie. Po wojnie secesyjnej forma, zawartość i układ gazet uniwersyteckich wzorowane były na gazetach codziennych. Wśród pierwszych z nich były *Yale Daily News*, *Harvard Crimson* i *Advocate*, a następnie w 1886 roku powstało Międzyuczelniane Stowarzyszenie Prasowe (*Intercollegiate Press Association*) składające się z: *Crimson*, *Yale News* i *Daily Princetonian*. Inne rodzaje dziennikarstwa studenckiego z tamtego okresu to roczniki

uczelniane, wydawane przez studentów ostatniego roku i przygotowywanie materiału o innych działaniach na kampusie oraz magazyn satyryczny – *Harvard Lampoon*, który rozpoczął swoją działalność w 1876 roku (Brubacher i Rudy, 1999).

Wojny i przemiany społeczne, które miały miejsce w I połowie XX wieku spowodowały zmianę hierarchii wartości. Niezależne reformy studenckie w tym okresie wymusiły rozwój uczelni jako instytucji. Studenci z lat 30-tych i wczesnych 40-tych XX wieku byli aktywni i prezentowali swoje niezadowolenie poprzez demonstracje pokojowe i deklaracje pacyfistyczne. Z kolei lata 50-te XX wieku były okresem ich bierności, wycofania się do świata beatników i akceptacji uległej roli w biernym społeczeństwie. Zamiast inicjować reformy, studenci brali udział w tańcach, meczach piłkarskich, imprezach organizowanych przez bractwa i rajdach (Ellsworth i Burns, 1970).

W latach 60-tych XX wieku rozwinęła się nowa dziedzina aktywności studenckiej związana z ruchem na rzecz praw obywatelskich i innych narastających problemów społecznych. Było to związane z organizacją marszów w latach 1957 – 1958, których celem było doprowadzenie do reform na uniwersytetach. Wśród różnych grup, które istniały w amerykańskich kampusach w tym czasie były: lewica (*SDS*), prawica (*YAF*), Afroamerykanie (*the Black Students Union*), umiarkowani (*the United Student Alliance*). Pracownicy naukowcy angażowali się w tego rodzaju aktywizm na wiele sposobów, o czym świadczy założenie organizacji pod nazwą *the New University Conference*. Od stycznia 1969 roku regularnie publikowano artykuły na temat zaangażowania się pracowników w rolę aktywistów w poszczególnych organizacjach (Ellsworth i Burns, 1970).

Kolejna fala rozwoju aktywizmu studenckiego miała miejsce w latach 90-tych XX wieku i była związana z ruchem reform przeciwko znormalizowanym egzaminom i procesowi nauczania (HoSang, 2003), wpływom wojska i korporacji na edukację oraz dążeniem do zwiększenia nakładów finansowych na edukację (Weiss, 2003), a także do zmian w zarządzaniu, w tym umożliwienia udziału studentów w procesie decyzyjnym na uniwersytetach.

BRYTYJSKI RUCH STUDENCKI

Ruch studencki w Wielkiej Brytanii, który został przyjęty i szeroko rozpowszechniony podobnie jak w USA w XIX wieku, przyjmował różne formy. Przed rokiem 1850 pojawiły się pierwsze towarzystwa w Brasenose College i Christ Church College w Oxfordzie. Jednymi z nich i najbardziej ekskluzywnymi były kluby biesiadne, tzw. *dining clubs*. Skupiały one bogatych i ustosunkowanych studentów w czasie wspólnego picia i jedzenia, którym towarzyszyły określone toasty i rytuały. Do końca XIX wieku w większości uczelni istniał przynajmniej jeden taki klub dyskusyjny (Brockliss, 2016).

Pozostałymi klubami działającymi w Oksfordzie były: kluby muzyczne, które dawały rozrywkę innym studentom podczas specjalnych uroczystości; kluby teatralne, które rozwinęły się po pierwszej wojnie światowej; JCR (*Junior Common Room*) dla studentów pierwszych lat studiów, założony w 1867 r. w Magdalen College i przekształcony w klub dostępny dla wszystkich; *The Junior Scientific Club* i *The Alembic Club*, rozwijający umiejętności personalne studentów (Brockliss, 2016). Jednak najbar-

dziej znanym klubem nie-sportowym był *Oxford Union*, który został założony w 1823 roku jako klub dyskusyjny. Posiadał on budynek ze specjalnym pomieszczeniem do prowadzenia dyskusji. Debaty prowadzone w ramach spotkań klubu były początkowo liberalne, lecz pod koniec XIX wieku stały się bardziej konserwatywne, m.in. dotyczyły sprzeciwu wobec otrzymania prawa do głosowania przez kobiety lub ich uczestnictwa w działaniach wojennych. (Brockliss, 2016)

Ponadto, niewielka grupa studentów uczestniczyła w wydawaniu gazet, magazynów i czasopism szeroko rozpowszechnianych wśród studentów w świetlicy każdego kolegium. Początkowo przybierały one formę poważnych recenzji literackich, a po 1880 roku pamfletów, zwykle publikowanych na wiosenne regaty wioślarskie, jak np. *May Bee* (Cambridge, 1884), *Ephemeral* (Oxford, 1893), *Parrot* (Cambridge, 1893), *Pink* (Cambridge, 1899) i *Squib* (Oxford, 1908). Omawiały one szersze zagadnienia kulturowe i społeczne lub zagadnienia dotyczące płci, narodowości, rasy, klasy i etniczności oraz pozycję członków elit w społeczeństwie. Dostarczyły cennych wiadomości i instrukcji dla studentów pierwszego roku, przedstawiały normy zachowań i pomagały integrować studentów (Deslandes, 2005). Sprawy uniwersyteckie komentowała pierwsza gazeta studencka *Isis*, założona w 1892 roku przez Motyna Turtle Piggotta w Oksfordzie, a następnie od 1914 roku *Cherwell*, założona przez George'a Edingera (Brockliss, 2016).

Był to także czas, kiedy takie dyscypliny sportu jak rugby, krykiet i wioślarstwo stały się popularnym elementem elitarnej edukacji, kształtującym lojalność, uczciwość i posłuszeństwo. W trakcie ubiegania się o pracę po ukończeniu studiów, zarówno dobra sylwetka, jak i znajomość zasad i kodeksu postępowania były uważane za cenne kwalifikacje zawodowe (Deslandes, 2005).

Pierwszym klubem sportowym zorganizowanym w Oksfordzie był *Oxford Boat Club* z 1839 roku, a pierwsze regaty wioślarskie w Cambridge i w Oksfordzie odbyły się w latach 20-tych XIX wieku. Wspólne regaty, znane jako *May Week* w Cambridge i *Eights Week* w Oksfordzie, organizowane rok rocznie od 1856 roku do dnia dzisiejszego, przez tydzień w majowe lub czerwcowe popołudnia na rzece Izyda w Oksfordzie lub Cam w Cambridge stały się ważnym elementem wspólnego życia akademickiego. Imprezom towarzyszą koncerty, kolacje i bale, a od 1883 roku występy komediowe zainicjowane przez Klub Teatralny *Footlights* (Deslandes, 2005). Ponadto, pod koniec XIX wieku powstały także inne kluby sportowe, zajmujące się piłką nożną, hokejem i boksem (Brockliss, 2016).

Warto zwrócić uwagę na fakt, że aż do 1964 roku studentki nie mogły być przyjmowane do męskich klubów, zwykle uczestnicząc w wydarzeniach uniwersyteckich jako widzowie, a w debatach jako goście. Z tej przyczyny zaczęły powstawać żeńskie kluby sportowe, a także organizowane były osobne zawody sportowe, kluby JCR i inne kluby uczelniane (Brockliss, 2016, s. 462).

Mówi się, że aktywizm studencki istniał w Wielkiej Brytanii od lat 80-tych XIX wieku, kiedy to założono rady przedstawicielskie studentów. Były one prekursorami organizacji związkowych reprezentujących interesy studentów, z których wiele stało się częścią Narodowego Związku Studentów, założonego w 1922 roku. Zgodnie z założeniami organizacja ta miała nie zajmować się kwestiami politycznymi i religijnymi (Wooldridge, 2006), a koncentrować się jedynie na wydarzeniach społecznych i kwestiach związanych z pozyskiwaniem funduszy. Jednak już w latach 30-tych studenci zaczęli angażować się w tworzenie wielu organizacji socjalistycznych.

Uczestnictwo znacznej grupy studentów uważanych wcześniej za apolitycznych i niezwiązanych z kwestiami pozaakademickimi w demonstracji na Trafalgar Square w 1956 roku przeciwko kryzysowi sueskiemu uważane jest za początek brytyjskiego politycznego ruchu studenckiego. Mówi się, że brytyjski ruch studencki był integralną częścią powojennej narodowej historii politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej tego kraju. Było to spowodowane różnymi zmianami społecznymi i gospodarczymi związanymi z tworzeniem się nowoczesnego państwa opiekuńczego, w tym: przejściem na ubezpieczenia społeczne, krajową służbę zdrowia i ustawami o pomocy publicznej, nacjonalizacją Banku Anglii, rozwojem kolei, przemysłu węglowego i stalowego oraz wdrożeniem ustawy o szkolnictwie z 1944 roku, gwarantującej równy dostęp do edukacji dla wszystkich obywateli i eliminującej nierówności klasowe. Te reformy edukacyjne doprowadziły do większej liczby studentów niż mogły przyjąć istniejące szkoły i uczelnie. Wzrósł udział finansowania i zatrudniania ze środków państwowych, ale doprowadziło to do powstania nowych zasad i regulacji, które ograniczały wolność studentów.

Niemniej jednak polityka narodowa lat 50-tych XX wieku związana z programami pomocy społecznej i odbudową po drugiej wojnie światowej spowodowała niepokój o przyszłość, który zdominował kulturę brytyjską w kolejnej dekadzie. Transformacji tej towarzyszyły ogromne zmiany społeczne: rewolucja w wydatkach konsumenckich, sposobie spędzania wolnego czasu, kulturze popularnej i standardach życia, wyż demograficzny, spadek religijności i zmniejszenie podziałów klasowych.

Był to czas, kiedy pojawił się rock'n'roll i subkultury młodzieżowe klasy robotniczej, takie jak Teddy Boys, Rockers i Mods, które zdeterminowały przede wszystkim styl ich ubioru i były symbolem amerykańskiej i rozwoju liberalizmu wśród młodzieży tamtych czasów. Członkowie subkultur młodzieżowych klasy robotniczej, którzy rozpoczynali pracę zawodową w wieku szesnastu lat, mieli jednak niewielki wpływ na dominującą na uniwersytetach kulturę studencką (Hoefflerle, 2013).

Globalny kontekst polityczny epoki pomiędzy II Wojną Światową a Zimną Wojną miał ogromne znaczenie dla powstającego ruchu studenckiego końca lat 50-tych i początku lat 60-tych XX wieku. Ruch ten organizował liczne akcje lokalne i narodowe oraz demonstracje takie jak: wiece, marsze, protesty przeciwko inwazji i pikiety przeciwko imperializmowi, broni nuklearnej, rasizmowi i reformom uniwersytetów. Przyczyniły się one do demokratyzacji większości brytyjskich uniwersytetów i całego systemu szkolnictwa wyższego oraz uświadomiły społeczeństwu te problemy. Aktywizm studencki można podzielić na trzy odrębne okresy: w latach 1958 – 1963 liberalny aktywizm, skoncentrowany na broni jądrowej i rasizmie, w latach 1964 – 1968 protesty Nowej Lewicy, dotyczące praw studenta i imperializmu, oraz w latach 1969 – 1975 działania Starej Lewicy, których celem było budowanie przymierza robotniczo-studenckiego przeciwko Partii Konserwatywnej. Organizacje te były popierane przez studentów i pracowników w walce o prawa studentów do grantów finansowanych z budżetu Państwa, niezależne związki studenckie, wolne zgromadzenia i przemówienia oraz udział w uniwersyteckim procesie decyzyjnym. W przeciwieństwie do innych krajów, w których zniknęły ruchy studenckie, w Wielkiej Brytanii ruch ten rozwinął się w latach 70-tych XX wieku (Hoefflerle, 2013).

W dzisiejszych czasach, przykładowo w Oksfordzie, studenci spędzają wolny czas na uniwersytecie lub w mieście, w którym się on znajduje. W latach 70-tych zeszłego wieku studenci wyjeżdżali z uniwersytetu na weekendy, w latach 80-tych XX wieku w wolnym czasie chodzili do kina, a na początku tego tysiąclecia do klubów nocnych. Obecnie studenci nadal uczestniczą w istniejących klubach i towarzystwach, które rozwinęły się również w nowych uniwersytetach. Jest ich znacznie więcej niż w 1945 roku i zaliczyć do nich należy kluby teatralne i muzyczne, filmowe i sztuk wizualnych, historyczne, prawnicze, medyczne, natomiast kluby biesiadne zostały zamknięte lub nie mają takiego statusu, jak w przeszłości (Brockliss, 2016).

FILMY STUDENCKIE

Obecnie filmy studenckie przeżywają szczyt swojej popularności. Jest to gatunek filmowy, który powstał pod koniec XIX wieku w Ameryce, a prawie jedna czwarta z kilkuset filmów tego typu została wyprodukowana w latach 1995 – 2006. Bez wątpienia popularność ta związana jest z faktem, że obecnie wśród widzów w Ameryce jest najwięcej osób z wyższym wykształceniem w historii, a studenci wydają ogromne pieniądze na rozrywkę i chętnie oglądają filmy dotyczące zagadnień znanych im z życia codziennego. Początkowo były to filmy krótkometrażowe, takie jak dokumentalny *Harvard Crew* (1897), fikcyjny *The Professor of Drama* (1903) i *Strongheart* (1914), a następnie długometrażowe: *The College Widow* (1915). Ponadto, akcja takich niemych komedii filmowych jak *College* (1927) i *The Freshman* (1927) toczyła się na uczelni. Wraz z wprowadzeniem dźwięku do filmów do lat 60-tch XX wieku powstawały musicale o tej tematyce. Pierwsze z nich to *Howdy Broadway and Words and Music* z 1929 roku oraz *Sunny Skies and Good News* z 1930 roku i jego nowa wersja z 1947 roku. Tylko kilka z tych filmów ukazało się w latach 50-tych XX wieku, w tym jeden z najlepszych filmów: *The Affairs of Dobie Gillis* (1953) oraz *College Holiday* (1936), *College Rhythm* (1934), *College Swing* (1938), *Start Cheering* (1938) i *Varsity Show* (1937) (Conklin, 2008). W przeszłości filmy studenckie starały się odzwierciedlać rzeczywistość, chociaż czasami jej obraz był niedokładny lub niekompletny. Pokazują one sposób, w jaki Amerykanie myślą o uniwersytetach i wyjaśniają jego źródło, bowiem kształtowały ich wizerunek wśród tamtejszej publiczności, w czasie, kiedy tylko jeden na dziesięciu Amerykanów posiadał wyższe wykształcenie. Obraz ten wpływa też znacząco na sposób postrzegania anglosaskiej edukacji na poziomie wyższym oraz ich instytucji przez współczesnych odbiorców na całym świecie. Jak napisał John E. Conklin w swojej książce zatytułowanej *Campus Life in the Movies. A Critical Survey from the Silent Era to the Present*: „Filmy hollywoodzkie prezentują widzom opowieści o życiu w kampusie od prawie wieku, kształtując popularne postrzeganie naszych kolegów i uniwersytetów oraz studentów, którzy do nich uczęszczają” [tłum. Autora] (Conklin, 2008, s. 1).¹

Z kolei brytyjska rzeczywistość uczelniana przedstawiana jest głównie w Oxbridge, w filmach wyreżyserowanych przez Ismaila Merchanta i Jamesa Ivory’ego w latach 80-tych i na początku lat 90-tych XX wieku. Natomiast satyryczną, sarkastyczną lub krytyczną wizję edukacji w Oxbridge, która podkreśla wyjątkowość tamtejszego

1 “Hollywood films have presented audiences with stories of campus life for nearly a century, shaping popular perceptions of our colleges and universities and the students who attend them”.

życia uniwersyteckiego wraz z jego tradycjami, mitami i praktykami, można zobaczyć w amerykańskich produkcjach pt. *Jankes w Oksfordzie* (*A Yank at Oxford*, rok produkcji 1938) i jego nową wersję *Oxford Blues* (rok produkcji 1984) (Deslandes, 2005).

Filmy te są bardzo różnorodne i koncentrują się między innymi na takich kwestiach, jak: elitarny charakter uniwersytetu, demokratyzacja szkolnictwa wyższego i możliwość osiągnięcia sukcesu w życiu dzięki wykształceniu lub znalezieniu odpowiedniego partnera/partnerki na studiach, problemom związanym z mieszkaniem w akademikach i ruchem studenckim. Ta ostatnia kwestia jest przedmiotem niniejszego artykułu i została omówiona poniżej na kilku wybranych przykładach, wśród których jest zarówno klasyka gatunku jak i filmy najbardziej współczesne.

FIKCYJNE ŻYCIE KAMPUSU

Jak twierdził Michael Moffatt, życie studenckie jest jednym z głównych powodów, dla którego młodzi ludzie wstępują na uniwersytet i czasem, który chętnie wspominają po ukończeniu studiów (Moffatt, 1991, s. 44). Uważają, że ich pobyt na studiach powinien być czasem nowych doświadczeń i transformacji wspólnie z lepszymi, bardziej otwartymi, liberalnymi i bardziej kompetentnymi osobami. Jest to czas wejścia w dorosłość i osiągnięcie niezależności oraz wolności. Często relacje, przyjaźnie, miłości z tych czasów trwają przez całe życie. Najważniejszą kwestią podczas studiów jest osiągnięcie równowagi między nauką i wolnym czasem, spędzonym w organizacjach studenckich, bractwach i siostrzeństwach, uprawianiu sportu, ale także w spotkaniach z przyjaciółmi. Można zauważyć, że nauka jest ważniejsza dla studentów wyższych lat, ponieważ koncentrują się bardziej na osiągnięciu lepszych kwalifikacji potrzebnych w przyszłej karierze (Moffatt, 1991). Natomiast takie aspekty życia studenckiego jak uczestnictwo w bractwach, uprawianie sportu i inne zajęcia pozalekcyjne, znalazły swoje odzwierciedlenie w filmach studenckich.

W okresie od lat 20-tych aż do lat 60-tych XX wieku jedna trzecia studentów należała do bractw i siostrzeństw, które były ważną częścią życia studenckiego. Zadania największych organizacji w tak zwanym „systemie greckim” polegały na organizowaniu większości imprez, wspieraniu liderów w zajęciach dodatkowych oraz najlepszych sportowców. Z powodu odnotowanych przypadków niewłaściwego zachowania, zostały one zakazane na niektórych uczelniach, co spowodowało, że ich rola w życiu akademickim uległa zmniejszeniu i nie jest już tak atrakcyjna, jak w przeszłości. Filmy studenckie prezentują głównie ceremonie związane z włączeniem studentów pierwszego roku do bractwa, podczas tzw. *rush week*, składanie przysięgi i inicjację, która obejmuje otrzęsiny, odzwierciedlające praktyki w prawdziwych bractwach i siostrzeństwach. W rzeczywistości są znacznie bardziej niebezpieczne niż kiedyś, a w horrorach były lokalizowane w przerażających sceneriach poza kampusem (Conklin, 2008). Poniżej przedstawiono kilka przykładów takich filmów.

Menażeria (*Animal House*, rok produkcji 1978) w reżyserii Johna Landisa jest przykładem filmu komediowego, który wyśmiewa działania bractw, takie jak tzw. *rush week* (tydzień naboru do bractwa). W filmie, którego akcja rozgrywa się w fikcyjnym Faber College w 1962 roku, dwaj nieudolni nowicjusze, Larry Kroger i Kent Dorfman, nie zostają zaakceptowani przez elitarny Omega House, lecz dostają zaproszenie do

Delty Tau Chi, bractwa o najgorszej reputacji. Wkrótce ogromny wpływ na nich mają starsi członkowie, którzy piją alkohol, uprawiają przygodny seks, śpiewają, jeżdżą szybkimi motocyklami i wydają dziwne odgłosy, a także sprzeciwiają się studiowaniu, myśleniu, dziekanowi i zasadom obowiązującym w bractwie. Ich niewłaściwe zachowanie doprowadza do sytuacji, w której dziekan chce ich wydalic z uczelni.

Z kolei rytuały zaprzysiężenia do bractwa, w tym m.in. gra, której uczestnicy muszą zbierać zestaw różnych przedmiotów, i całonocne festyny piwne są prezentowane w *Wypasionej wkrętce* (*Going Greek*, rok produkcji 2001) w reżyserii Justina Zackhama poprzez doświadczenia Jake'a Taylora i jego kuzyna i współlokatora, którzy decydują się dołączyć do najbardziej szalonego bractwa na terenie kampusu. Chociaż na początku Jake jest zainteresowany utrzymaniem dobrych ocen, a nie działaniami proponowanymi przez wspólnotę, z czasem zaczyna w nich uczestniczyć. Może to jednak zaważyć na jego związku z Paige, piękną studentką drugiego roku, która nie akceptuje praktyk uprawianych przez te wspólnoty.

Dobrze urodzeni brytyjscy studenci z Uniwersytetu Oksfordzkiego, którzy w przeszłości zajmują najwyższe stanowiska w państwie, zostali zaprezentowani w *Klubie dla Wybrańców* (*The Riot Club*, rok produkcji 2014) w reżyserii Lone Scherfiga, jako członkowie elitarnego klubu biesiadnego, szcycącego się hedonizmem i przekonaniem, że za pieniądze można kupić wszystko. W wolnym czasie organizują spotkania, podczas których piją duże ilości alkoholu, palą papierosy i zażywają narkotyki. Na początku roku akademickiego do grupy dołącza dwóch nowych studentów o arystokratycznych korzeniach. Jednym z nich jest Miles – przyjacielski i zrównoważony, który spotyka się z Lauren, dziewczyną, pochodzącą z niższej warstwy społecznej oraz Alistair – niebezpieczny, arogancki snob, naśladowujący przyjaciela swojego wuja. Członkowie klubu uczestniczą w wykwintnej kolacji poza miastem, podczas której puszczają wodze fantazji, co prowadzi do fatalnego finału.

Od 1920 roku piłka nożna był najpopularniejszym sportem przedstawianym w filmach studenckich jako element kształtujący charakter i umiejętność pracy zespołowej. Inne dziedziny sportu, które występują w tego rodzaju filmach to: koszykówka, lekkoatletyka, wioślarstwo i baseball. Filmowe historie przedstawiają, w jaki sposób studenci łączą swoje zaangażowanie w sport z obowiązkami na uczelni oraz rozwiązują różne problemy związane z lojalnością. Studenci-sportowcy są przedstawiani stereotypowo – są chętniej przyjmowani na studia niż ich koledzy nie-sportowcy, pomimo znacznie słabszych wyników w nauce. Są traktowani ulgowo, uczestniczą w najłatwiejszych zajęciach i prostych egzaminach, aby móc wziąć udział w zajęciach sportowych. Jednym z głównych powodów, dla których uprawiają sport, jest chęć zaimponowania dziewczynie, zadowolenia lub buntowania się przeciwko rodzicom i uzyskania niezależności. Z kolei kobiety w tych filmach pełnią rolę widzów lub cheerleaderek, nakłaniających sportowców do zwycięstwa, a czasami są przeszkodą w sukcesie sportowym mężczyzn. Najnowsze filmy prezentują też wielogodzinne treningi i ćwiczenia studentów-sportowców, a także presję, której muszą stawić czoła, aby zaliczyć egzaminy i odnieść sukces w sporcie (Conklin, 2008, s. 141-151). Przykładem takiego filmu jest *Rudy* (*Rudy*, rok produkcji 1993) w reżyserii Davida Anspaugha. Opisuje on historię amerykańskiego piłkarza Rudiego Ruettigera, który pochodził z klasy robotniczej z Chicago i dzięki niezwykłej wytrzymałości, w pogoni za

marzeniami, pomimo słabych wyników w nauce i złych warunków fizycznych, został profesjonalnym piłkarzem.

Z kolei wioślarstwo, popularne w Oksfordzie, zostało zaprezentowane w filmie pt. *Jankes na Oksfordzie* (*Oxford Blues*, rok produkcji 1984) w reżyserii Roberta Borisa. Nick Di Angelo, który pracuje w kasynie w Las Vegas, przyjeżdża do Oksfordu, aby zdobyć serce angielskiej szlachcianki, Lady Victorii i dołącza do tamtejszej drużyny wioślarzkiej. Jednak ona w tym czasie jest związana z Colinem, innym oksfordzkim wioślarzem, studentem Christ Church College.

W filmach studenckich uczestnictwo studentów w wydawaniu uczelnianych gazet i czasopism, od lat 30-tych i 50-tych XX wieku w klubach muzycznych i teatralnych, a także samorządzie studenckim jest zazwyczaj wątkiem pobocznym (Conklin, 2008). Przykładem studentów zaangażowanych w taką działalność są Betty Warren w *Uśmiechu Mony Lizy* (*Mona Lisa Smile*, rok produkcji 2003) – dziennikarka w gazecie studenckiej, w której opisuje życie studenckie w żeńskim Wellesley College w Massachusetts oraz Gwen Pearson w *Wiecznym Studencie* (*Van Wilder*, rok produkcji 2002) w reżyserii Walta Beckera, która pisze serię artykułów o Vanie – nieco podstarzałym studencie, podrywaczu i lekkoduchu z Coolidge College.

Zaangażowanie studentów w działalność polityczną pojawiło się w filmach z czasów Wielkiej Depresji i było nieobecne od lat 40-tych do początku 60-tych XX wieku. W latach 1963 – 1968 ukazało się kilka filmów poświęconych tej działalności (Conklin, 2008), a wśród nich *Truskawkowe oświadczenie* (*The Strawberry Statement*, rok produkcji 1970) w reżyserii Stuarta Hagmanna. Bohater filmu Simon dołącza do kampusowego ruchu protestacyjnego, aby nawiązać stosunki towarzyskie z hipiskami. Gdy brutalna policja przerywa protest, Simon zaczyna myśleć o poważniejszych sprawach i zaczyna się angażować w protesty przeciw wojnie w Wietnamie, brutalności policji oraz przeciw służbie wojskowej.

WNIOSKI

Ruch studencki był związany ze średniowiecznym rozwojem uniwersytetu i miast. Zapoczątkowany w Wielkiej Brytanii w XIX wieku stał się nierozdzielną częścią amerykańskiego życia studenckiego i miał znaczący wpływ na reformy szkolnictwa w Ameryce i Wielkiej Brytanii w XIX i XX wieku. Stał się tematem filmów studenckich tzw. *college movies*, których jedna czwarta powstała w okresie od 1995 do 2006 roku. Pomimo że ruch studencki w Wielkiej Brytanii i Ameryce przybierał rozmaite formy, w filmach tych odzwierciedlane są głównie bractwa i działalność sportowa. Natomiast uczestnictwo w wydawaniu gazet i czasopism w kampusach, od lat 30-tych i 50-tych XX wieku, w klubach muzycznych i teatralnych, samorządzie studenckim oraz zaangażowanie w działalność polityczną są zazwyczaj wątkami pobocznymi w stosunku do głównej fabuły. Przedstawiony wizerunek jest więc niepełny i stereotypowy, co ma znaczący wpływ na postrzeganie anglosaskiej rzeczywistości akademickiej przez społeczność na całym świecie.

Jego deformacja powoduje, że czas spędzony na studiach jest widziany jako życiowa przygoda, bez konieczności przykładania się do nauki. Nie krytykuje on też w dostateczny sposób zachowań studentów, które prowadzą do nadużyć i w normal-

nych okolicznościach powinny zakończyć się zawieszeniem w prawach studenta lub nawet wydaleniem z uczelni. W ostatnim okresie głośno jest w mediach o przemocach i nadużyciach seksualnych, do których ma dochodzić w bractwach studenckich na prestiżowych uczelniach z Ligi Bluszczowej, które są często prezentowane jako wymarzone miejsce do studiowania oraz gwarantują uzyskanie wysokiej pozycji społecznej i dobrej pracy po ich skończeniu. Odmienne reprezentacje filmowe dałyby pełniejszy obraz życia studenckiego i zakwestionowałyby idealny wizerunek organizacji studenckich, jaki wyłania się z takich przekazów.

PODZIĘKOWANIE

Autorka chciałaby podziękować Promotorowi – Panu Profesorowi Tadeuszowi Rachwałowi za wszystkie cenne wskazówki i instrukcje.

FINANSOWANIE

Niniejsze badania realizowane są w ramach projektu badawczego WNHIS/2017/B/31 pt. „Zwierciadło kampusu w literaturze i filmach anglosaskich i polskich a rzeczywistość akademicka” w ramach dotacji dla młodych naukowców na SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym w Warszawie.

BIBLIOGRAFIA

1. Brockliss, L. (2016). *The University of Oxford. A History*. Oxford: Oxford University Press.
2. Brubacher, S. J., & Rudy, W. (1999). *Higher Education in Transition. A History of American Colleges and Universities*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
3. Conklin, J. E. (2008). *Campus Life in the Movies. A Critical Survey from the Silent Era to Present*. Jefferson, North Carolina: McFarland.
4. Deslandes, P. R. (2005). *Oxbridge Men. British Masculinity and the Undergraduate Experience, 1850-1920*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
5. Editors of Encyclopædia Britannica. *Fraternity and sorority*. (2016). Pobrane z <https://www.britannica.com/topic/fraternity-and-sorority>
6. Ellsworth, F. L., & Burns, M. A. (1970). *Student Activism in American Higher Education*. N.W. Washington, D.C.: American Personnel and Guidance Association.
7. Hoeflerle, C. M. (2013). *British Student Activism in the Long Sixties*. New York: Routledge.
8. HoSang, D. (2003). *Youth and Community Organizing Today*. New York: Funders Collaborative on Youth Organizing.
9. Keller, M. & Keller, Phyllis. (2001). *Making Harvard Modern. The rise of America's University*. New York: Oxford University Press.
10. Moffatt, M. (1991). College Life. Undergraduate Culture and Higher Education. *Journal of Higher Education*, 62(1).
11. Thelin, J. E., & Townsend, B. K. (1987). *Fiction to fact: College novels and the study of Higher Education*. Annual Meeting of the Association for the Study of Higher education. San Diego: The George Washington University.
12. Tiersky, E. (1970). *The USA Customs and Institutions*. USA: Regents Publishing Company, Inc.
13. Weiss, M. (2003). Youth rising. Oakland, CA: Applied Research Center. Pobrane z: <https://www.raceforward.org/Pages/pubs/youthrising.html?arc=1>
14. Wooldridge, A. (2006). *Measuring the Mind: Education and Psychology in England c.1860-c.1990*. Cambridge: Cambridge University Press.